

ALEVİ İNANÇ SİSTEMİNDE BEREKET RİTÜELLERİ: NEVŞEHİR AYHANLAR KÖYÜ ÖRNEĞİ

FERTILITY RITUALS IN ALEVI BELIEF SYSTEM: THE EXAMPLE OF NEVŞEHİR AYHANLAR VILLAGE

Aybüke KARABACAK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Halk Bilimi

aybuke_7512@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-6234-8366

ÖZ

Geliş Tarihi:

08.01.2024

Kabul Tarihi:

04.04.2024

Yayın Tarihi:

25.06.2024

Anahtar Kelimeler

Nevşehir
Ritüel
Ayhanlar Köyü
Tarım
Hayvancılık

Keywords

Nevşehir
Ritual
Ayhanlar Village
Agriculture,
Animal Husbandry

İnsanoğlunun varlığını devam ettirebilmesi için, beslenme, barınma, inanma gibi çeşitli temel ihtiyaçları bulunmaktadır. İnsanoğlu bu ihtiyaçlarını sorunsuz bir şekilde karşılamak amacıyla çeşitli ritüellere başvurmuş ve bu ritüelleri nesilden nesile aktarmıştır. Ritüellerin kökeninde kutsal kabul edilen ve hayatın işleyiş mekanizmasının temelinde yer alan mitik bilgi bulunmaktadır. Ritüellerin uygulanma alanları çeşitlilik göstermektedir. Ürünlerin verimli olmaması durumunda kıtlık meydana gelmekte ve kaos ortamı oluşmaktadır. Bu nedenle tarım ve hayvancılıkla geçinen topluluklar, ürünlerden verim elde etmek, bereketi artırmak amacıyla çeşitli ritüeller uygulamışlardır. Alevi inanç sistemini devam ettiren Ayhanlar köyü, Nevşehir'in tarımsal ve hayvansal ürün ihtiyacını önemli ölçüde karşılamaktadır. Tarımsal ve hayvansal ürünlerin verimini artırmak amacıyla ritüellere başvurumaktadırlar. Çalışmada Alevi inanç sistemi bağlamında bereket ritüellerinin, ne zaman, kim tarafından hangi amaçla gerçekleştirildiği ve toplumdaki işlevleri belirlenmiştir. Alevi inanç sisteminde bereket ritüellerine yüklenen işlevler, bireysel ve toplumsal açıdan irdelenmiştir. Ritüeller, Ayhanlar köyü özelinde, Türk kültürü bağlamında mekâna ve zamana bağlı olarak iki başlık altında incelenmiştir.

ABSTRACT

Human beings have various basic needs such as nutrition, shelter and belief in order to continue their existence. In order to meet these needs smoothly, they have resorted to various rituals and passed these rituals from generation to generation. Rituals are based on mythic knowledge, which is considered sacred and underlies the mechanism of life. The areas of application of rituals vary. If the crops are not productive, famine occurs and chaos ensues. For this reason, communities whose livelihoods include agriculture and animal husbandry have practiced various rituals in order to obtain yield from products and increase fertility. Ayhanlar village, which maintains the Alevi belief system, meets the agricultural and animal products needs of Nevşehir to a significant extent. They use rituals to increase the yield of agricultural and animal products. In this study, when, by whom and for what purpose fertility rituals are performed in the context of the Alevi belief system and their functions in the society were determined. The functions attributed to fertility rituals in the Alevi belief system were analyzed from an individual and social perspective. Rituals are analyzed under two headings in the context of Turkish culture in Ayhanlar village, depending on space and time.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1416482>

Atf/Cite as: Karabacak, A. (2024). Alevi inanç sisteminde bereket ritüelleri: Nevşehir Ayhanlar köyü örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(2), 497-509.

Giriş

İnsanoğlu tarih sahnesine çıktığı andan itibaren hem avcı toplayıcı olduğu hem de tarıma başladığı dönemlerde yaşamını devam ettirebilmek için doğayla sıkı ilişki içerisinde olmuştur. Bu ilişki sonucunda doğa olaylarını, yaşadığı çevreyi anlama, anlamlandırma ve doğayla uyum içinde yaşama çabasına girmiştir. Anlamlandıramadığı ve kontrol altına alamadığı olaylar için çeşitli ritüellere başvurmuştur. Böylece ihtiyaçlarını karşılamayı, bolluk ve bereketi sağlamayı amaçlamıştır. Bereket kavramı da insanın evreni anlama, doğayı kontrol altına alma çabası ile ilişkili olarak ortaya çıkmıştır. Bereketi ateş, hava, toprak ve suyun yanında insan emeği de meydana getirmektedir (Okuşluk Şenesen 2011: 210). Özellikle toprak ve su hayvansal ve tarımsal üretim için elverişli olmalıdır. Bu nedenle verimli topraklar ve sulak alanlar tarım için uygun görülmüş ve yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir.

Ritüel kapsamında edilen dualar, duaların okunma sayısı, kullanılan nesnelere ve beden ile yapılan eylemlere kutsallık atfedilerek doğayı hâkimiyet altına alma, doğaya hükmetme amaçlanmıştır. Tarım ürünlerinden elde edilen verimin artırılması, hayvansal gıdalarda ve hayvanların üremesinde bolluk, bereket olması için yapılan uygulamalar hemen hemen her toplumda hayati önem taşımaktadır. Toprakta verim elde etme ve bereketi sağlama amacıyla çeşitli büyüsel uygulamalara başvurulmuştur. Bu uygulamalarda yaratıcı ile doğrudan ya da dolaylı olarak iletişime geçme, kanlı ve kansız kurbanlar sunarak geleceği güvence altına alma, ürünlerin bol olmasını sağlama, doğayı kendi istekleri doğrultusunda kontrol etme, amacına yönelik faydacı bir düzen meydana gelmiştir (Yolcu 2018: 91). Tarımsal ve hayvansal ürünlerden verim elde etmek için uygulanan ritüellerde, düzen inşa etme doğayı istek ve ihtiyaçlar doğrultusunda kullanarak hayatı devam ettirme amaçlanmaktadır. Bu nedenle bereket ritüelleri geçmişten günümüze insan hayatının merkezinde konumlanmıştır. Amaç doğaya hükmederek hayvansal ve tarımsal ürünlerden bolluk elde etmek, bir nevi hayatta kalmayı garantilemektir. İnsanların doğaya hükmederek kendi düzenini inşa etme, çevresi ile uyum içinde yaşama ve hayatını güvence altına alma çabasının sonucunda ritüele başvurma ihtiyacı meydana gelmektedir (Köse 2020: 60).

Ritüeller geçiş dönemi ritüelleri, takvime bağlı olarak ortaya çıkan takvimsel ritüeller ve kriz anında kaosu kozmosa çevirmeyi amaçlayan kriz ritüelleri, olarak üç başlık altında incelenebilir. Geçiş ritüelleri bireyin hayatını etkilemesi yönüyle bireysel bir özelliğe sahiptir. Kişinin toplumdaki statüsünün değişmesi ile ilişkilidir. Bireyin toplum tarafından kabul edilmesi için çeşitli davranış kalıplarını uygulaması beklenir. Mevsimsel ritüeller ise toplum tarafından özellikle mevsim geçişlerinde uygulanan ritüellerdir. Toplumun doğayı gözlemlemesi, doğa olaylarını deneyimlemesi sonucunda takvim mitleri oraya çıkmaktadır, bu mitler tohum ekimi, bağ bozumu, hasat, hayvanların üreme zamanı ile ilişkilidir. Kriz ritüelleri ise kriz anında içerisinde bulunan durumdan kurtulmak amacıyla yapılan ritüellerdir. Bu ritüellerin belirli bir zamanı yoktur, aniden gelişirler ve plansızdırlar. Kıtık, doğal afetler, salgın hastalıklar gibi aniden gelişen kriz durumlarında kriz ritüelleri uygulanmaktadır (Karaman 2010: 231). Bereket ritüelleri, toprağın verimini artırma, kuraklık ve sel gibi felaketleri önleme amacıyla gerçekleştirilmektedir. Hem kriz hem de takvim ritüelleri başlığı altında incelenebilir özellikler göstermektedir.

Ritüellerin sınıflandırılması konusunda çeşitli çalışmalar mevcuttur. Lauri Honko ritüelleri üç başlık altında incelemiştir bu başlıklar: geçiş/giriş ritüelleri, takvimsel ritüeller, kriz (yaşamsal kriz) ritüelleri şeklindedir. Akın ise sınıflandırmasını şu şekilde yapmıştır: Yola Giriş (İnisiyasyon) Ritüelleri (Cemleri), Takvimsel (Zamana Bağlı Oluşan) Ritüeller (Cemler), Kriz Ritüelleri (Cemleri). Bu ritüellerin toplumsal hayatı düzenleme amacıyla sistematik bir şekilde ilerledikleri görülmektedir. (Akın 2017: 51-53). Bu sınıflandırmadan da yola çıkarak çalışmada ritüeller, takvimsel (mevsimsel) zaman odaklı ritüeller ve kriz anında özellikle bir mekân çevresinde gerçekleştirilen mekân ritüelleri olarak incelenmiştir.

Ritüellerin temelinde kutsal ile iletişime geçme söz konusudur. Bu nedenle bereket artırmaya yönelik ritüeller, halk inançları kapsamında da incelenebilmektedir. Ritüellerin temelinde kutsal kabul edilen mitik bilginin tekrarı, hatırlanması ve kutsal bilgi aracılığıyla kaosu kozmosa dönüştürmek yer almaktadır. Çalışmada Ayhanlar Köyü'nün tarihçesine ve bereket ritüellerine değinilmiştir. Ayhanlar köyünde geçmişten günümüze varlığını devam ettirmiş ritüeller, mekâna ve zamana bağlı olarak bereket kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada bu ritüellerin toplumdaki ekonomik, dini, sosyal, kültürel, işlevlerinin neler olduğu bağlamsal halk bilimi kuramı çerçevesinde Türk kültürü bağlamında ve işlevsel kuram özelinde incelenmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda Ayhanlar köyü ve bereket kavramı ile ilişkili müstakil bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışma literatürde özgün bir konuma sahiptir.

Ayhanlar Köyü

Nevşehir'in Avanos ilçesine bağlı olan Ayhanlar köyü adlandırması Büyük Ayhan ve Küçük Ayhan köylerinin ikisini ifade eder şekilde kullanılmaktadır. Köyün hangi tarihte, kim tarafından kurulduğuna dair kesin bilgi bulunmamaktadır. Ayhan Baba'nın köye gelmesi ve diğer Alevi ailelerin köye gelmesine öncülük etmesi sonucunda köyün Ayhanlar adını aldığına dair görüşler bulunmaktadır. Köyün adının "Ayhanlar" değil "Ayanlar" olduğunu ve köyde Arzumana Ocağı dedelerinin yaşamış olduğunu savunan görüşler de mevcuttur (Bahadır 2022: 97). Farklı bir görüş de Kırşehir dolaylarında, Baba İshak zamanında Ayhanlar köyünün kurucularının yaşadığına dairdir. Selçuklular döneminde çıkan ayaklanmadan sonra Ayhan Baba kendi aşiretini alıp kaçmış ve köyü kurmuştur. Adını da Ayhan Baba'dan almıştır. Daha sonra diğer Alevi toplulukları aşiret aşiret köye gelmeye başlamışlardır. Bir diğer rivayete göre köyün önde gelenleri Şambayadıdır. İki kardeş Ulukışla yolunda yollarını ayırmış bir tanesi Bursa taraflarına doğru giderken diğer kardeş de Ayhanlar köyünün olduğu yere yerleşmiştir (KK1).

Çalışmada Ayhanlar Köyü'nün seçilme nedeni, bölgede domates, biber, patlıcan, salatalık, fasulye gibi tarımsal ürünlerin ve süt, peynir, yağ gibi hayvansal ürünlerin üretiminin, satışının yapıldığı merkez konumunda olmasıdır. Ayhanlar köyünde üretilen sebzeler çevre il ve ilçe halk pazarlarında satılmaktadır. Köyün geçim kaynağı tarımdır. Toprağın yapısı ve sulama barajının kullanımı tarımsal ürünlerin verimliliğini artırmaktadır. Patlıcan üretiminde geleneksel tohumlar kullanılmakta ve tohumlar nesilden nesile aktararak saklanmaktadır. Tohumluk olarak seçilen patlıcanlar, çekirdekleri için saklanmaktadır. Bahar aylarında ise fide haline getirilmek için seralara ekilmektedir, yaz aylarında da ürünler elde edilmekte ve satılmaktadır.

Kültürel ve inanç boyutunda ise verimliliği artırmaya yönelik çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Bu ritüellerin temelinde Alevi inanç sistemi yer almaktadır. Ritüellerde olayın ve nesnelere kökeni ve kutsal öyküsü hatırlanır ve tekrarlanır. Bedensel kültürel belleğin birlikteliği ile birlikte mitik zamana gönderme yapılır. Böylece kadim güç ortaya çıkar. "Mitosun topluluğun yaşamında önemli bir işlevi vardır; ritüelin ayrılmaz bir ögesi olarak mitos, toplumun varlığının bağımlı olduğu koşulların oluşturulmasını sağlar" (Deveci 2021: 74). İnsan yaşamını devam ettirebilmek için kendinden önce uygulanan ve doğruluğu kabul edilmiş kutsal bilgiyi kültürel bellek aracılığıyla aktarmak ve uygulamak suretiyle bugününü ve geleceğini güvence altına almak istemektedir. Bu güvenceyi ise hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet etkisindeki inanç kalıplarına bağlı olarak gerçekleştirmektedir. Ritüellerin amacı içerisinde bulunan kriz durumunun değişim dönüşüm geçirmesi sağlamak ve bir yenilenme meydana getirmektir. Sürekli değişim dönüşüm içerisindeki insanın kendini koruma altına alma ihtiyacı ritüellerin toplumdaki dinamizmini korumasını sağlamaktadır. Bu nedenle mekân, zaman gibi unsurlar kutsallaştırılmış ve sembolik değerler atfedilmiştir (Şahin 2020: 137).

Makalede bereket ritüelleri mekâna ve zamana bağlı ritüeller olmak üzere iki temel başlık altında incelenecektir. Zamana bağlı olarak incelenen ritüeller aynı zamanda takvimsel (mevsimsel) bir döngüyü içerisinde gerçekleştirilmektedir. Mekana bağlı olarak incelenen ritüeller ise kriz anında gerçekleştirilmektedir. Ritüeller zaman ve mekâna bağımlı olarak kutsal dışından kutsala geçişi sağlamaktadırlar. Bu geçiş sırasında, insanların karşılaştıkları kaos ortamından kosmosa nasıl geçeceklerine dair kutsal bilginin ve bedensel hareketlerin tekrarını sağlamaktadırlar. Kuraklık ve hayvan/bitkilerden verim elde edememe kaos olarak düşünüldüğünden kozmosa nasıl geçileceğine dair bilgi, ritüeller aracılığıyla aktarılmaktadır.

Takvimsel (Mevsimsel) Ritüeller

Zaman algısı yaratılış ve kutsalla ilişkili olan kutsal zaman ve kutsal dışı kabul edilen zaman olarak ikiye ayrılmaktadır. Süreklilik arz eden zaman, başlangıç ile ilişkilidir. Kutsal kabul edilen zaman diliminde başlangıca gönderme yapılır, başlangıç zamanına gidilir ve o zaman dilimi aracılığıyla ebediyet ile bütünleşilir (Eliade, 1991: 48-49). Bereket ritüellerinin gerçekleştirildiği zaman diliminde, anı yaşayarak ritüeli gerçekleştiren bireyler ile bireylerin ataları arasında bir bağ kurulur. Bu süreçte ritüeli gerçekleştiren bireyler ve ataları aynı zaman diliminde bulunmaktadır. Böylece ritüele katılan bireyler arasında ortak geçmişe dayalı kolektif bir bilinç oluşmaktadır. Aynı amaçla bir araya gelen bireylerin ve ataların da ritüel sürecine eşliği ile Tanrı'nın duaları kabul edeceğine inanılmaktadır (Kılıç 2016: 3).

Zamanın bir sistem dâhilinde incelenmeye başlanmasıyla birlikte ilkbahar, yaz, kış ve sonbahar, gün dönümleri gibi takvime bağlı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Hayvanların üremesi tohumun toprakla buluşturulması ürünlerin

hasat edilmesi gibi zamana bağı uygulamalarda verimi artırmak için çaba gösterilmiştir. Mevsime bağı olarak ortaya çıkan ritüeller toprağın canlanma ve kışa hazırlanma dönemlerinde üretimin artmasına yılın bereketli geçmesine yöneliktir. Ritüeller kışın bitip baharın gelmesi, gün dönümü gibi değışim dönüşüm meydana gelen dönemlerde gerçekleştirilmektedir. Bu dönemler toplum için kritik dönemlerdir. Bu nedenle ritüellerde kıtlık, kuraklık gibi kaos ortamlarını kozmosa çevirme amaçlanmaktadır. Ritüeller bireyselden ziyade toplumsal olarak gerçekleştirilmektedir. Bunun sebebi aynı amaç doğrultusunda bir araya gelmiş bireylerin doğa üzerinde hâkimiyetinin daha kolay olduğu düşüncesidir. Toplum ritüelleri belirli tekrarlar ile gerçekleştirmekte ve süreklilik oluşturmaktadır (Deveci 2021: 554). Toprağın uyanışı ile bereket arasında ilişki kurulmuş ve çeşitli ritüeller ile tarımsal ve hayvansal verimlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Göçerevli hayat tarzını benimsemiş Türk milleti için hayvancılık faaliyetleri, hayvanların sağlıklı üremesi, hayvansal gıdaların elde edilmesi hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle geçmişten günümüze hayvanların hayatta kalması, hayvanlardan verim elde edilebilmesi için çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Bunlardan biri de saya gezmedir. Ayhanlar köyünde, nevrüz zamanı saya gezilmektedir. "... sayu, saya gezme, sayı, koyunun yüzü, koyunun yüzü yetti, oğlan canlandı, tintiri gibi isimlerle de bilinen Saya, anne karnındaki kuzular yüz günlük olduğunda çobanların icra ettiği ritüele verilen isimdir" (Deveci 2021: 684). Saya gezme uygulaması gece karanlıkta başlamaktadır. Öncelikle hayvanlar süslenip sırtlarına heybe koyulmaktadır. Saya gezen kişiler gelin damat kılığına girerek oynayarak türküler ve maniler söyleyerek süsledikleri hayvanlarla birlikte ev ev gezip malzeme (bulgur, yağ, mercimek vb.) toplamaktadır. Evlerden toplanan malzemelerle birlikte lokma yapılmakta ve yapılan lokma köy halkı tarafından yenmektedir. Saya gezme uygulamasında herkes evinde bulunan malzemelerden vermektedir, para kabul edilmemektedir. Bu uygulama ile tüm yılın bereketli geçeceğine inanılmaktadır (KK1). Saya gezme için Nevruz günü beklenmektedir. Nevruz Türk Dünyasında bahar bayramı, mart dokuzu, sultan nevrüz, baş bahar, yeni yıl gibi adlarla anılmaktadır. 21 Mart tabiat bayramı olarak kutlanmaktadır. Nevruz günü yapılan ritüellerde tabiatın canlanması, kışın gidip baharın, yeşilliğın hâkim olması bolluk, bereket ve canlılığın ön plana çıkması amaçlanmaktadır. (Durbilmez, 2019: 181-182).

Saya gezme sırasında gelin damat kılığına girilmesi, deve yapılması gibi uygulamalar köy seyirlik oyunu kategorisinde incelenebilir. Oyunlarda iyi-kötü, bereket /bolluk-kıtlık, yeni-eski, gelin-damat gibi çatışık unsurlara yer verilmektedir. Burada eski yılın bitmesi yeni yılın başlaması, toprağın ölü halinden canlı haline geçmesi söz konusudur, bahar sürekli galip gelen taraf olarak tasvir edilmektedir (Aydoğan 2012: 193). Bu ritüellerde toplumsal statülerde de değışim ve dönüşüm meydana gelmektedir. Erkeklerin kadın kılığına girmesi kıtlığın bolluğa dönüşmesi gibi tersyüz etme tersine çevirme söz konusudur (Şahin 2020: 155). İyi ve kötünün mücadelesi sonucunda iyinin kazanması ve bu durumun sembolik gösterimi saya gezme uygulamasında görülmektedir. Saya gezmenin gece başlaması karanlık/ koas ile ilişkilendirilebilir. Köyde ay tutulması gibi nadir olarak görülen ve insanların anlamlandırmada güçlük çektikleri olaylarda ses çıkarılıp gürültü yapılmaktadır. Bunlara örnek olarak ay tutulması olduğunda teneke çalınması ve böylece kötü ruhlardan ayın kurtarılacağına inanılması örnek verilebilir (KK1). Bu tür uygulamalarda mitik zamana gönderme yapılarak gürültü ile kaos ortamını kozmosa dönüştürme amaçlanmaktadır. Kötü ruhları korkutma, uzaklaştırma ve bereketi artırma amaçlanmaktadır.

Hayvanın sütünün artması ve sağlıklı olması için yapılan bir diğere uygulama da ağız dağıtmaktır. İnekler doğum yaptıkları zaman elde edilen ilk süte "ağız" adı verilmektedir. Bu sütün ev dışında yedi kapıya dağıtılmasının evdeki bereketi ve ineğın sütünü artıracığına inanılmaktadır (KK3). Bu ritüelle paylaşmak ve bereket arasında ilişki kurulmaktadır.

Bahar, Hıdırellez ve Hızır bereket ile ilişkilendirilmiştir. Hıdırellez ve Hızır kültü Ayhanlar köyünde Gülbenglerde geçen "Fatma ana hâldaşımız, Bozatl Hızır yoldaşımız ola", "pişirip yetireni, sofraya getireni hak saklaya, Hızır bekleye" ifadelerinde kullanılmaktadır (KK4). Tarlada beklenenden fazla verim alındığında Hızır uğramış denilmektedir, işe başlanmadan önce işın kolay ve bereketli olması için Hızır yoldaşın olsun ifadesi kullanılmaktadır (KK6). Zor duruma düşüldüğünde içinde bulunulan durumdan kurtulmak için Hızır'dan yardım istenmektedir. Hızır şifa veren, bereketi artıran bir mit; yolların denizlerin dağların, yerlerin ve göklerin kılavuzu durumundadır (Çınar 2020: 74). Misafir perverlik, bereket ve Hızır arasında ilişki kurulmuştur. Hızır ve misafirin geldiğı yere bereket getirmesi ile ilişkili olarak misafire değıer verilmekte, misafir Hızır ve Hz. Ali ile özdeşleştirilmektedir. Gerek dualarda gerek günlük tarımsal ve hayvansal faaliyetlerde Hızır anılmaktadır.

Köyde bereketi artırmaya yönelik yapılan bir başka uygulama da Muharrem ayında yapılan aşuredir. Yarma, fındık, fıstık, tuz, şeker, igde, fasulye, nohut, kuru üzüm, incir, elma, erik gibi malzemelerden yapılan aşure komşulara dağıtılmaktadır (KK5). Böylece aşurenin piştiği ve dağıtıldığı evlerde bereketin artacağına inanılmaktadır. Aşurenin içerisinde on iki malzemenin bulunmasına dikkat edilmektedir. On iki malzeme on iki imamla ilişkilendirilmektedir. Aşure genellikle kadınlar tarafından imece usulü ile pişirilirken bolluk ve bereketin artmasına yönelik iyi niyetlerde bulunmaktadır. Aşurede kullanılan nohut, yarma fasulye gibi kuru baklagiller taneli olmaları ve tanelerin tohuma benzemesi nedeniyle bereket sembolü olarak görülmektedir. Bir tohumun toprağa atılması ile birçok mahsul elde edilmektedir (Okuşluk Şenesen 2011: 217). Gerek kullanılan malzemelerin yapısı gerek yapıma şekli aşureyi bereket sembolü haline getirmiştir.

Geçiş ritüelleri bağlamında uygulanan bereket ritüellerinde kansız kurban olarak adlandırılacak saç geleneği ön plana çıkmaktadır. “Saç; ağaç, dağ, nehir, ata gibi kült unsurlar ve bunlara bağlı çeşitli ritüel uygulamalar içerisinde, kutsal olarak nitelendirilen ya da kötü ruhları sembolize eden nesnelere sunulan, insanın kendi biyolojik ihtiyaçları bağlamında kullanılmayan ve saçılarak uygulanan kurbanlardır. Anadolu ve Türk dünyasının çeşitli bölgelerinde, ortak algı ve tasarımlarla uygulanan saç kurbanlarında, saç olarak kullanılan nesnelere kültürel kodlarla şekillenen, bolluk ve bereketi sembolize eden unsurlar olduğu görülmektedir” (Köse 2017: 94). Ayhanlar köyünde insanın gelişim evreleri ile ilişkili olan doğum, düğün, askere gitme gibi dönemlerde kansız kurban olarak nitelenebilecek ritüellere başvurulmaktadır. Düğün ve askere uğurlama zamanlarında buğday, arpa, şeker, bozuk para karıştırılıp gelin ve damadın ya da askere gidecek kişinin başından aşağıya atılmaktadır (KK5). Çeşitli nesnelere saçılması ile kötü iyelerin kriz anında bireyleri etkilememesi amaçlanmaktadır. Böylece birey içinde bulunduğu durumdan başka bir duruma geçerken, güvence altına alınmaktadır. Saç ritüelindeki ritüellerde demir kullanılması ile Erlik arasında ilişki bulunmaktadır. Türk mitolojisinde Erlik, yeraltında yaşayan kötülük Tanrısıdır. Türk kozmogonik sisteminde demirin kötü ruhlardan koruduğuna dair, ateş kültürüyle de ilişkili olarak inanç kalıpları mevcuttur. Bu inanç kalıplarına demirden yapılan orak, tırpan gibi aletlerin herkesin göreceği şekilde ortaya konulması, hastalık tedavilerinde demirden yapılan araç gereçlerin kullanılması, lohusa kadınların yanına demirden yapılan malzemeler konularak al basmasının önlenebileceği düşüncesi örnek verilebilir (Çeribaş 2007: 117-119).

Kanlı kurbanların toplumda bereket, toplumsal birlik ve beraberliği sağlama, koruma, sakınma; kültürel unsurların devamlılığını sağlama, kutsallığın sınırlarını çizme, kurban merkezli ritüellerin gelecek kuşaklara aktarımını sağlama gibi işlevleri bulunmaktadır (Köse 2017: 159-160). Kanlı ve kansız kurbanların yer aldığı bereket ritüellerinde de kurban, toplumdaki işlevlerini devam ettirmektedir. Bu işlevlere ek olarak insanlar, Tanrıya kanlı ve kansız kurban sunarak psikolojik olarak korunma ve kendini güvende hissetme ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

Toprakların bereketli olması ve fidelerden verim alabilmek için perşembe gününe önem verilmektedir. Perşembe gününün ekim/ dikim için verimli olduğuna ve o günün oruçlu geçirilmesi gerektiğine dair inanışlar bulunmaktadır. Topraklara fideler dikilirken benim elim değil Fatma Ana'mızın eli denerek dua edilmektedir. Aynı zamanda cuma günleri akşam vaktinde el işi yapılmamaktadır. Ürünlerin bereketli olması için ekim/dikim faaliyetlerinden sonra edilen dualarda on iki imamı anma ve dua etme söz konusudur. “Alevi Bektaşî Türkler’de tohumların ekiminden önce kurban kesilir, buna bereket kurbanı denilir. Tohum ekimine başlamadan önce bereket duası edilir” (Aydoğan 2012: 151). Bereket elde etmek için kurban kesilerek toprak, su ve tohumdan verim elde etmek, geleceği güvence altına almak amaçlanmaktadır.

Mekâna Bağlı Ritüeller

Mekânlar kutsal ve kutsal dışı mekân olarak çok anlamlı zıtlık ifade etmektedir. Kutsal olan mekân yaratılışla, dünyanın kurulmasıyla ilişkilendirilen, kozmosun gerçekleştiği mekândır. Bu mekânın dışında yer alan mekânlar ise kaosu temsil etmektedir ve kutsal dışı mekân olarak kabul edilmektedir. Kutsal mekânlar kutsal dışı mekânlardan şekle, tutarlılığa yapıya sahip olmaları yönünden ayrılırlar (Eliade 1991: 1-2). Kutsal kabul edilen ve ibadet edilen mekânların yanı sıra içerisinde toplumda yer edinmiş kişilerin mezarlarının bulunduğu yerler de kutsal kabul edilmiştir. Bu mekânlar hem dünyanın imgesi konumundadır ve evrene kutsal değer atfetmektedir hem de hayatı kozmikten kutsala çevirmektedir (Eliade 1991: 55). Ritüellerin gerçekleştirildiği mekânlar geçmiş ile gelecek arasında köprü kurulabilecek mekânlardır. Mekânlar kültürel bir geçmişe sahiptir. Bu nedenle ritüel gerçekleştirilirken ataların manevi gücüne mekan üzerinden başvurulur (Kılıç 2016: 2).

Köyde kriz anında içerisinde bulunulan durumda kurtulmak için gidilen mekânlar söz konusudur. Bu mekânlara gidilerek kriz anının önlenmesi ya da insana vereceği zararın kaldırılması amaçlanmaktadır. Nitekim köyde kriz anında kutsallık atfedilen mekânlara gitme böylece krizden korunma ya da kurtulma amaçlanmaktadır. Takvimsel ritüellerden farklı olarak kriz ritüellerinde belirli bir gerçekleşme periyodu bulunmamaktadır. Bu nedenle bu tür ritüeller ön görülemeyen bir zaman diliminde ortaya çıkmakta ve gene aynı şekilde son bulmaktadırlar (Akın 2017: 58).

Ayhanlar köyünde bereketin artmasına yönelik ritüellerin yapıldığı dört mekân tespit edilmiştir. Bunlar çopur taşın çevresi, Abdullah Dede, Ayhan Baba, Sarı Abdal Ocağı türbeleridir. Ev çevresi ve ev içi mekânlarda da bereketi artırmaya yönelik uygulamalar mevcuttur. Bereket artırmaya yönelik türbe etrafında ortaya çıkan ritüeller atalar kültü ile ilişkilidir. Bereket, üreme, çoğalma ile ilişkili olarak türbelere gidilip dua edilmesi, ata mezarlarının mekâna bağlı olarak külte dönüşmesi ile ilişkilidir (Yıldız Altın 2021: 384). Türbeler Ayhanlar köyünde genellikle kritik dönemlerde ziyaret edilmektedir. İnsan hayatındaki düğün, evlilik, askerlik, ölüm gibi geçiş dönemlerinin yanı sıra topraktan verim elde etme, yağmurun yağmasını sağlama amacıyla türbe ziyaretleri yapılmaktadır.

Köyde kuraklık olduğu zaman yağmurun yağması ve bereketin artması için çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Çopur taş bu ritüellerin yapıldığı mekânlardandır ve şeklinin diğer taşlardan farklı olmasıyla dikkat çekmektedir. Çopur Taş olarak adlandırılan taşın yanında yağmur duası yapılmaktadır. Taş ile ilgili anlatılan bir efsane taşın eskiden ataş püskürttüğüne dairdir (KK1-KK3).

Tohum ve fidelerin toprağa ekildiği zaman verimliliği artırmak için yağmur gerekmektedir. Köyde kurak geçen günlerde yağmur duası yapılmaktadır. Duaya katılacak kişilerin temiz, günah işlememiş kişiler olmasına dikkat edilmektedir. Eller aşağıya toprağa bakacak şekilde açılmaktadır. Çocukların da katıldığı dua sırasında “Allah Allah” diyerek bağırılmakta, toprağa el sürülmektedir (KK1). Böylece mitik zamana, kaosa gönderme yapılmakta; ses çıkarılarak yağmurun yağması ile kozmosa geçişin sağlanacağına inanılmaktadır. Yağmurun yağma şekli tasvir edilmektedir. Yağmur duası ile bereket arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Böylece gökten rahmet yerden bereket denilmekte ve iki unsur birleştirilmektedir.

Şekil 1. Çopur Taş

Abdullah Dede Türbesi

Abdullah Dede Ayhanlar köyünde bereket ritüellerinin uygulayıcısı konumundadır. Abdullah Dede yaşarken, çocuğu olmayan kadınlara dua ettiği ve kadınların daha sonra çocuk sahibi oldukları söylenmektedir. Abdullah Dede öldükten sonra türbesinin yanında kurban kesip dua edildiği daha sonra kadınların gebe kaldığı nakledilmektedir (KK2). Abdullah Dede'nin türbesinde İmam Hüseyin'in bir kızın ağzına tükürmesi daha sonra kızın gebe kalmasına dair bir olay anlatılmaktadır (Çalı 2012: 113). Bereketin artması amacıyla türbede dua edilip kurban kesme söz konusudur. Kesilen kurban eve götürülmemekte, dağıtılmaktadır.

Abdullah Dede ve çocuk sahibi olmak ile ilgili başka bir anlatıda da bereket simgesi olarak elma motifi dikkat çekmektedir. Anlatı şu şekildedir: *Bir adam Abdullah Dede'ye gelip çocuklarını, eşinin sürekli düşüğe yapması nedeniyle kaybettiğini söylemiş, dua etmesini rica ederek yardım istemiştir. Abdullah Dede de adamdan bir elma istemiştir. Daba sonra elmayı ikiye bölmüş ve dua etmiştir. Elmanın yarısını eşinin, yarısını da adamın yemesini istemiştir. Adam, Abdullah Dede'ye çocuk sahibi olması durumunda bir toklu vereceğini söylemiştir. Abdullah Dede, gelecek yıl bu zamana kadar çocuğun adını koymayacağını, ben gelip koyacağım demiştir. Kadın hamile kalmış ve aradan zaman geçtikten sonra Abdullah Dede adama gelmiş, çocuğun adının koyulmadığını görmüş ama adam vaat ettiği toklu yerine başka bir şey vermeyi teklif etmiştir. Abdullah Dede, sen bana toklu sözü verdin niyetini yerine getireceksin, niyetin tokluydu niyetini bozama, çocuğa zarar verirsin, demiştir. Adam söz verdiği tokluyu vermemiştir. Bunun üzerine Abdullah Dede, azıcık yanlış yaptın, sözünü tutmadığın için çocuğun yarım olur demiştir. Daba sonra çocuk doğduğunda sağlıklı olmamıştır (KK1).* Anlatıda niyetlerin gerçekleşmesi durumunda vaat edilen şeyin birebir verilmesinin gerekliliği söz konusudur. Cömert olmak, paylaşmak ve bereketle ilişkilendirilebilecek bu durum, anlatıda, çocuğun sağlıklı olmamasının vaat edilen toklunun verilmemesine bağlanmasında görülmektedir.

Anlatıda elma yiyerek çocuk sahibi olma söz konusudur. Elma, kutsallaştırılmış ve bereket/üreme sembolü olarak görülmüştür. Alevi topluluklarda elma, murat anlamına gelmektedir; aynı zamanda bereket, üretkenlik ve üreme ile de ilişkilendirilmektedir. Eski Türk inanç sistemi de dâhil olmak üzere, elma kansız kurban olarak görülmüştür (Şimşek 2008: 195). Miraç olayı ile elma arasında bir ilişki bulunmaktadır. Alevi kültüründe Kırklar Meclisi ve Miraç ile ilişkili olan elmanın cennetten çıktığına inanılır, lokma olarak kabul edilir. Miraç sırasında Hz. Muhammed'e bal, elma ve süt karışımı bir yiyecek ikram edildiğine dair bilgiler mevcuttur. Bu nedenle elmaya kutsallık atfedilmiştir ve hastalık tedavilerinde şifa olarak görülmektedir (Daşdemir 2015: 88). Kırklar, Aleviliğe dair ibadetlerin ritüellerin, musahipliğin temelinde yer almaktadır. Kırklar soyut bir anlatı olma özelliğinden çok somut bir yaşantı kabul edilir. Tasavvufi ve mitik unsurların sembolik dille aktarıldığı bir anlatıdır. Kırklar anlatısı gelenek dâhilinde cemin kökenini oluşturur manzum/mensur, yazılı/sözlü olarak icra edilir (Akın 2020: 169). Elma Alevilikle bal ve süt ile birlikte anılmaktadır. Bal, süt, elma ve aşk, sevgi, dostluk arasında ilişki kurulmuştur. Elma musahiplikte kurban edilmektedir. Elma kabuğu ve nun harfi ile ilişkilendirilmekte ve sonsuzlukla özdeşleştirilmektedir. Bal süt ve elma ile insanın ana rahminde geçirdiği süre arasında bağlantı kurulmuş ve elma dünyaya gelişi, yaratılışı sembolize etmiştir (Akın 2020: 187-188).

Anlatıda üreme, çocuk sahibi olma ile ilişkili olarak iki elma parçası üzerine okuma eylemi bir nevi kut aktarımıdır. Hem okunan duada hem de duayı okuyan kişide kut söz konusudur. Kut; bereket, bolluk, üreme, çoğalma, saadet, hayat verme, can olarak hayat ve yaşam gücü; yaşamın başlangıcıdır (Çeribaş 2021: 1187-1188). Bereket ve kut arasındaki ilişki atalar kültü ile birleşerek Abdullah Dede, daha sonra da Abdullah Dede türbesi ile özdeşleşmiştir. Anlatıya konu olan Abdullah Dede etrafında şekillenmiş anlatı, bireylerin zihinlerinde iz bırakmıştır. Bu nedenle mekan olarak türbe çevresi, bireylerin mekana değer atfetmesine sebep olmuş ve bireyleri mekana bağlamıştır (Balaban 2015: 91).

Şekil 2. Abdullah Dede Türbesi

Ayhan Baba Türbesi

Anlatılara göre Ayhan Baba, Ayhanlar köyünün kurucusudur. Ayhanlar köyüne yerleştikten sonra diğer alevi aileler de köye yerleşmeye başlamışlardır. Ayhan Baba köyün kurucusu olarak değer verilmekte, türbesinde dua edilmektedir. Bu duaların içerisinde bereketi artırmaya yönelik dualar da yer almaktadır.

Şekil 3. Ayhanlar Köyünün Kurucusu Kabul Edilen Ayhan Baba'nın Türbesi

Sarı Abdal Ocağı Türbesi

Ayhanlar köyünde askere gidecek gençler sevdikleri ile birlikte türbeye gitmekte dua etmekte ve adak adamaktadırlar. Adanın gerçekleşmesi sonucunda türbede dua edildikten sonra adak yerine getirilmekte ve en az yedi eve dağıtılmakta, lokması eve götürülmemektedir (KK5). Görüldüğü gibi adaklar kansız da olabilmektedir ve kanlı ve kansız kurbanlar bereket ritüellerinin temelinde yer almaktadır. Gerek göçerevli zihniyete bağlı olarak hayvancılık gerekse yerleşik hayatla paralel olarak tarımsal faaliyetlere bağlı olarak çiftçilik yapan insan, sürekli

doğayla iletişim içerisinde olmak zorunda kalmıştır. Kendi istekleri doğrultusunda doğaya yön vermeye çalışmıştır. Doğayı yönlendiremediği zamanlarda Tanrı ile iletişime geçmiş, beklenti içerisine girmiştir. İnsan doğanın döngüsüne göre hayvansal ve tarımsal üretim faaliyetlerini düzenlemektedir. Özellikle ilkbahar ve sonbaharda kurban keserek üretimin sürekli olmasını, bereketin artmasını garantilemeye çalışmaktadır (Köse 2019: 162). Kurbanlar genellikle türbe ve ziyaret yerlerinde kesilmektedir. Adak adama ve kurban kesme ritüellerinin türbe çevresinde gerçekleşmesi türbede bulunan kişi ile ilişkilendirilmektedir. Türbe çevresinde dua edilmektedir. Ayhanlar köyünde dikkat çeken bereketle ilgili bir unsur da mezar taşlarına çizilen motiflerdir. Bereketi temsil eden hayat ağacı, nar motifleri mezar taşlarında kullanılmıştır.

Sarı Abdal Ocağı'nın çevresinde yer alan mezar taşlarında bereket anlayışını temsil eden motifler mevcuttur. Bu motiflerden birisi selvidir. Selvi ağacı sürekli yeşil kalmaktadır ve ölümsüzlüğün simgesidir. Servilerin yana yatık olması doğanın taklidi olmalarıyla ilişkilendirilmiştir. Türk inanç sisteminde yer alan hayat ağacı ile de özdeşleştirilmektedir. (Kavalçalan 2023: 243-244). Bol çekirdek ve tohuma sahip olan nar, bolluk, bereket, çoğalma, üreme sembolü olarak kullanılmaktadır. Sayısız dölden meydana geldiği için bereket ve neslin sürekliliğini de temsil etmektedir (Gültekin 2008: 12).

Şekil 4. Sarı Abdal Ocağı Türbesi

Ev İçi ve Ev Dışı Mekânlarda Uygulanan Ritüeller

Türbelerin yanında ev içi mekânlarda uygulanan bereket ritüelleri de bulunmaktadır. Evde yapılan yiyeceklerin bereketli olması için uygulanan ritüeller mevcuttur. Bunların başında düğün ekmeği yapılırken ocak soyunda bir kadının davet edilmesi, un çuvalının ona açtırılması, kadının çuvalı açarken benim elim değil, Fatma Anamız'ın eli diyerek dua etmesi sonucunda yapılan ürünlerin bereketli olacağına inanılması gelmektedir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in annesi Hz. Ali'nin eşi olan Hz. Fatma Ayhanlar köyünde bereketle ilişkilendirilen hemen hemen her ritüelde anılmaktadır. İslami dönem Kadın Ata kültürünün sembolü olarak Hz. Fatma nazardan korunma, üreme, bereket ve hastalıkların tedavisinde anılmaktadır (Yıldız Altın 2021: 385).

Ayhanlar köyünde bereket, misafirperverlik ve kadınla ilişkili olarak Kadıncık Ana ön plana çıkarılmaktadır. Kadıncık Ana'nın Pir'e yağ sürülmüş bir parça ekmeği vermesi sonucunda Pir'in dua etmesi ve evdeki yağ küpünün içinde yağ az kalmışken ağzına kadar dolarak bereketlenmesi, daha sonra kadıncık Ana'nın Pir'i evlerine davet etmesi ile ilgili bir anlatı vardır (Menemencioglu 2011: 135). Anlatı ile de ilişkili olarak misafir ve bereket arasında doğrudan ilişki kurulmaktadır. Ayhanlar köyünde bereket ile ilişkilendirilen bir diğer konu da misafir kabul etmektir. Konuk gelen eve kut gelir ve mihman Ali'dir inancı ile misafir gelen evde bolluk bereket olacağına inanılmaktadır (KK4). Gelen misafirlere ikramlarda bulunmaktadır.

Ayhanlar köyünde evin bereketi ile ilişkili olan bir durum da kapı eşikleri ile ilgilidir. Kapı eşiğine basmak hoş karşılanmamaktadır. Kapı eşiğine basmanın bereketi önlediği düşünülmektedir. Türk kültürü temelinde incelendiğinde eşik evin girişidir ve iyeler tarafından korunmaktadır. Aynı iyeler evin bereketini de sağlamaktadırlar. Eşik iyesine zarar vermemek adına eşiğe basılmamaktadır. Alevi inanç sisteminde ise eşik Hz. Fatma, kapının sağ ve sol kısmı Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, kapının üst tarafı Hz. Ali ile ilişkilendirilmiştir ve kutsal kabul edilmektedir (KK4). Kapının Ehl-i Beyt ile ilişkilendirilmesi kapıya ve eşiğe verilen değeri artırmaktadır. Ev mikro kozmos olarak düşünüldüğünde eşik, eve giriş dolayısıyla makro kozmostan mikro kozmosa geçiş olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle eşiğe farklı anlamlar yüklenmiştir. Türk mitik düşünce sistemi ve İslami değerlerin birleştirilmesi ile eşiğe farklı anlamlar yüklenmiş ve eşik kutsallaştırılmıştır. Türk mitik düşünce sisteminde yer alan iyeler zamanla İslami değerler ile birleşmiş kutsallık özelliklerini devam ettirmişlerdir (Köse 2016: 1331-1332).

Ev içi ve ev dışı mekânlarda, tohumların ekilme zamanından ürünlerin satılmasına, hayvanların beslenmesi, hayvansal gıdaların elde edilmesine kadar kadınlar üretimde aktif rol oynamaktadır. Ayhanlar köyünde kadın ile bereket arasında ilişki kurulmuştur. Hayat mücadelesi içerisinde kadın-erkek birlikte çalışarak bereketli ürünler elde etmektedir (KK4). Emek, çalışkanlık, üretim, imece hareket ile bereket arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır.

Alevi inanç sistemi içerisinde yıl içerisindeki bereketi artırmaya yönelik ritüellerin yanında bereketsizliğe neden olacak, sakınılması gereken durumlar da mevcuttur. Bereketsizliğe neden olan durumlar genellikle ev içi ile ilişkilendirilmektedir. Bu durumlar şu şekilde sıralanabilir: Geceleri ev süpürmek, ekmek kırıntılarını toplamamak, kırıntıların üzerine basmak, cuma günü el işi yapmak, kapı eşiğine basmak vb. (KK2, KK4).

Sonuç

Alevi inancına mensup olan Ayhanlar köyünde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde bereketi artırmaya yönelik ritüellerin tem takvimsel hem de kriz ritüelleri şeklinde icra edildiği tespit edilmiştir. Bu ritüellerin temelinde İslamiyet öncesi Türk inanç sistemi ile İslami dönem etkileri bulunmaktadır. Ritüellerin amacı kaos ortamını kozmosa çevirmektir. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde ise kutsal olan zaman ve mekâna gönderme yapılmaktadır. Böylece yaratılış zamanı ve mekânı ile ritüel anı arasında bağ kurulmaktadır. Ritüellerde Hz. Ali ve Hz. Fatma sıklıkla zikredilmektedir. Mekân ve zamana bağlı olarak yapılan ritüellerde halk arasında yer edinmiş, sevilip saygı gösterilen ve keramet gösterdiğine inanılan kişilerin mezarlarının bulunduğu türbeye çevrilmiş yerler ve ritüeller için mekân seçilmiştir. Veli, evliya ve atalar kültü ile de ilişkili olan bu durum köyde varlığını nadir de olsa devam ettirmektedir.

Köyde dikkat çeken unsurlarından biri de imece usulünün gündelik hayatta devam etmesi, yardımlaşma ve paylaşmanın bereketi artıracığına olan inançtır. Araştırma sırasında gözlemlenen bir diğer unsur da kadınların tarımsal faaliyetlerde aktif rol oynamasıdır. Bereket ile özdeşleştirilmiş olan kadınlar, tarımsal ve hayvansal ürünlerin dikim, sulama, toplama, satış faaliyetlerinin her anında aktif rol almaktadırlar. Benim elim değil Fatma Anamız'ın eli inancı, paylaşma, kanlı/kansız kurbanlar Ayhanlar köyünde bereket ritüellerinin işlevini yerine getirmesi için kilit konumdadır.

Ayhanlar köyünde yapılan bereket ritüelleri bereketi artırma işlevinin yanı sıra bireylerin paylaşma, birlikte hareket etme, kolektif bilinç oluşturma işlevlerini de yerine getirmektedir. Ritüellere çocukların da katılıyor olması ritüellerin, kültürel ve bedensel bellek aracılığıyla gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda toplumun değer ve kurallarını çocukların gözlemlemesine ve uygulamasına imkân vermektedir. Böylece hem çocuk hem de yetişkinlerin kendilerini topluma ait hissetmesi ve aidiyet duygusunun gelişmesi sağlanmaktadır. Ritüellerde zaman olarak değişim ve dönüşümün gerçekleştiği mevsim geçişleri seçilmektedir. Böylece geçiş sırasında kutsalla iletişime geçme, değişimi sorunsuz bir şekilde atlatma söz konusudur. Mekân olarak da türbeler ve kutsal kabul edilen nesnelere bulunduğu mekânların seçilmesi dikkat çekmektedir. Kutsal ve kutsal dışı mekân arasında geçişi sağlayan eşiğe de önem atfedilmektedir.

Ayhanlar köyünde uygulanan bereket ritüelleri ürünlerin bereketli olacağına dair inancı sağlamanın yanında köyde birlik ve beraberliği ve bireylerin kolektif hareket etmesini sağlamaktadır. Suya gezme sırasında herkesin evinden yiyecek malzemeler toplanması daha sonra bu malzemelerden yemek yapılması ve birlikte yenmesi, kanlı kurbanlara herkesin davet edilmesi ve birlikte yemek yenmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Kadınlar, imece

usulü ekmek pişirerek birlikte hareket etmektedir böylece paylaşma ve bereket arasında doğrudan ilişki kurulmaktadır.

Kaynakça

- Akın, B. (2017). Alevi Cem Ritüellerinin Sınıflandırması Sorunu ve Yeni Bir Sınıflandırma Önerisi. *9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Dergisi*. 45-61.
- Akın, B.(2020). *Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili Kırklar*. Kitabevi Yayınları.
- Aydoğan, H. A. (2012).*Türk Kültüründe Bereketi Artırmaya Yönelik İnanış ve Uygulamalar* [Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı]. Ulusal Tez Merkezi.
- Bahadır, İ. (2022). 13. Yüzyıldan Günümüze Arzuman Ocağı, *Edeb Erkan*, I, 95-124. <https://doi.org/10.59402/EE001202204>
- Balaban, T. (2015). Hz. Ali Merkezli Bir Ölüm Memoratına Dair Değerlendirmeler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 73, 89-103. DOI:10.12973/hbvd.73.145
- Çalı, M. (2022). *Horasan'dan Nevşehir'e Yazılı ve Sözlü Kaynaklara Göre Horasan Erenleri* [Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Çeribaş, M. (2007). Türklerde Demirciler ve Şamanlar. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 42, 113-121. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tkhcbva>.
- Çeribaş, M. (2021). Türk Kültüründe Kut İnanıcı ve Kut Aktarma Yolları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(36), 1185-1206. <https://doi.org/10.12981/mahder.1017943>
- Çınar A. A. (2020). Alevilerde Hızır Kültü ve Ritüelleri. *Millî Folklor*, 16(126), 63-74. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/millifolklor/issue/55811/666243>.
- Daşdemir, Ö. (2015). Alevi-Bektaşî Geleneğinde Elma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 83-97. DOI:10.17719/jisr.20153710586
- Deveci, R. (2021).Amasya Yöresi Geçiş Dönemi, Takvim ve Bereket Ritüelleri [Doktora Tezi, AYBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Durbilmez, B. (2019). *Türk Dünyası Kültürü 2*. Ötüken Yayınları.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Din Dış*. Gece Yayınları.
- Karaman, K. (2010). Ritüellerin Toplumsal Etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 227-236. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil>.
- Kavalçalan, E. (2023). Bayat Boyunun Nevşehir'deki Uzantıları: Ayhan Köyü Mezar Taşları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 106, 211-252. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tkhcbva/issue/78793/1232146>.
- Kılıç, S. K.(2016). Ritual Communication of Camlica Region in Seyyid Ali Sultan Ocak. *Global Media Journal*, 14, 27, 1-9. <http://www.globalmediajournal.com>
- KK-1: Hanifi Dalkılıç, 1948 doğumlu, emekli, Nevşehir, (Görüşme Ekim 2023).
- KK-2: Cevri Korkmaz,1954 doğumlu, ev hanımı, Nevşehir, (Görüşme Ekim 2023).
- KK-3: Kırız Dalkılıç, 1960 doğumlu, ev hanımı, Nevşehir, (Görüşme Ekim 2023).
- KK-4: Duran Erol, 1961 doğumlu, emekli, Nevşehir, (Görüşme Ekim 2023).
- KK-5: Kibar Şimşek, 1982 doğumlu, ev hanımı, Nevşehir,(Görüşme Ekim 2023).

- KK-6: Yeter Erol, 1964 doğumlu, ev hanımı, Nevşehir, (Görüşme Ekim 2023).
- Köse, S. (2016). Mekânın Kutsallaştırılması: Nevşehir Aleviliğinde Eşik İnancı. II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiri Metinleri. Aralık, 1327-1333.
- Köse, S. (2017). Alevilikte Kurban Ritüellerine Yapısal- İşlevsel Yaklaşım. *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, 15,149-171. DOI: 10.24082/abked.2017.15.007
- Köse, S. (2019). *Anadolu Alevi Kültüründe Kurban Ritüeli*. Kesit Yayınları.
- Köse, S. (2020). Ritüel Bellek. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 57-70. <https://doi.org/10.12981/mahder.844986>.
- Menemencioglu, B. (2011). Bektaşî ve Alevi Kültüründe Kadın. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 60, 129-140. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tkhcbva/issue/71956/1157660>.
- Okuşluk Şensen, R. (2011). Türk Halk Kültüründe Bolluk ve Bereketle İlgili İnanç ve Uygulamalarda Eski Türk Kültürü İzleri. *Folklor/edebiyat*, 17(66), 209-228. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26030/274168>.
- Şahin, İ. (2020). “Dünya Kurmak”: Ritüel, Gerçeklik ve Dünya Görüşü, *KARE*, 9, 133-166. <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>
- Şimşek, E. (2008). Ölümsüzlük İlacı Elma. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(5), 194-204. (turkoloji.cu.edu.tr)
- Yıldız Altın, K. (2021). *Türk Kültüründe Atalar Kültü*. Gazi Kitabevi.
- Yolcu, M. A. (2018). Türk Halk Kültüründe Tarımsal Ürünlerin Bolluğunu Amaçlayan Ritüeller ve Büyüsel İşlemler. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(23), 90-95. <https://doi.org/10.12981/motif.468>.

EXTENDED SUMMARY

Humans have been intertwined with nature from the moment they appeared on the stage of history. They have acted in an effort to understand and make sense of natural events. After recognizing nature, the effort to meet their needs, survive and protect future generations by dominating nature has come to the fore. The concept of fertility emerged as a result of this effort. Human beings, who spent the periods of gathering and hunting, aimed to obtain food by controlling seeds, soil and water when they moved to the agricultural period. For this reason, it created various rituals and wanted to control nature with its own belief system. This system includes myths and cult elements. Fertility rituals can be analyzed within the scope of rituals applied in times of crisis such as famine and drought and rituals applied depending on the calendar.

In this study, the fertility rituals of Ayhanlar village in Avanos district of Nevşehir province and the functions of these rituals will be examined. Ayhanlar, the only Alevi village in Nevşehir that maintains the Alevi belief system, has an active role in the production of agricultural and animal products in the region. In this study, what are the individual and social functions of the rituals performed in the village to increase the yield of agricultural products and animals? Are these rituals still practiced today? What changes and transformations have taken place in the belief system and the perception of fertility from past to present? Which rituals are performed in the Alevi belief system? Answers to these questions are sought.

Literature review and field research were conducted in the research. The sample was limited to Ayhanlar village. Previous studies on Ayhanlar Village and fertility rituals were reviewed and the literature review process was completed. Field research was then conducted and the data obtained were included in the article. Rituals were categorized under two headings as space and time-dependent rituals and examined in terms of the functions of rituals in human life, individual and social aspects in the context of functional folklore theory. The studies were analyzed within the framework of Turkish culture and Alevi belief system.

The times when the rituals are performed are designated as seasonal transitions. During these transitions, rituals are believed to transform chaos such as famine and drought into cosmos. Saya traveling, Hıdırellez and ram slaughter are among the time-based rituals. For example, when there is no rain, a rain prayer is made to end the drought. The place of prayer is the Çopur stone and its surroundings. Rituals such as attributing holiness to the Çopur stone and opening the hands towards the ground instead of towards the air while praying are the result of the human effort to imitate nature and get what he wants. Another element associated with fertility in Ayhanlar village is the belief in doorsteps. Stepping on the thresholds is frowned upon. A relationship is established between Hz. Ali and Hz. prophet. A relationship is established between Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin and Hz. Fatma and the door, and importance is attributed to the threshold. This practice, which can be associated with the good with mythological origins, has found a new meaning within the Alevi belief system and continues to exist. Rituals are practiced in relation to sacred time and space in order to transform chaos into cosmos. Rituals refer to mythic time. Through the relationship between space, time and myth, the mythological period is remembered and sacred knowledge is transmitted through cultural memory.

In Ayhanlar village, there is a close relationship between women and men working together, women playing an active role in the production and sale of agricultural and animal foods and fertility. Especially among women, the idea that it is not my hand but Mother Fatma's hand is identified with fertility. At stages such as planting the seed in the soil, planting the seedlings in the soil, and harvesting the products, women aim to increase fertility by praying. It is believed that fertility will increase when fertility rituals are practiced. The rituals aim to communicate with God through bloody and bloodless sacrifices. In this process, a certain number of prayers are recited and certain gestures are repeated one after the other. People perform these practices when they are together, thus creating a sense of unity and solidarity, of helping each other, of coming together for a common purpose. Blood sacrifices are an example of this process. Every ritual is based on bloody or non-bloody sacrifices. After the sacrifice, the whole village gathers and eats the meat of the sacrifice, reinforcing unity and solidarity. Another function of rituals in society is to teach the rules of society to new generations. By participating in fertility rituals, children develop a sense of belonging to the community and witness how the rituals are performed.